

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
O kulturze i nazwisku	6
Z warsztatu pracy badacza kulturowych wartości nazw własnych	11
Źródła analizowanych nazwisk i zjawisk nazwiskotwórczych	13
I. Pojęcie <i>nazwisko</i> w języku polskim	15
Współczesne a historyczne rozumienie nazwiska z perspektywy prawnej i aksjologicznej, czyli związanej z ludzkimi wartościami	15
Powstanie pojęcia <i>nazwisko</i>	19
II. Zarys historii nazwisk polskich w aspekcie stosunków społecznych i ustrojowych	23
Wiek XII–XV. Rozwój państwa i społeczeństwa a kształtowanie się nazwisk	23
Podstawowe typy nazwisk polskich – mechanizmy ich powstawania oraz znaczenie gramatyczne i pragmatyczne	39
Rozwarstwienie społeczne średniowiecznej Polski odzwierciedlone w nazwiskach – wiek XIV i XV	55
– Charakterystyka społeczeństwa polskiego	56
– Grupy społeczne i zawodowe wyodrębnione w badaniach nad nazwiskami	64

– Status społeczny nosicieli nazwisk odapelatywnych identyfikujących przez bezpośrednią charakterystykę	66
– Wykształcenie się nazwisk odapelatywnych jako typowych dla niższych warstw społecznych – charakterystyka językowa i źródła leksykalne	73
– Status społeczny nosicieli nazwisk odmiejscowych zakończonych na <i>-ski</i>	86
– Mieszczkańscy i chłopscy oraz szlacheccy nosiciele nazwisk odapelatywnych i odmiejscowych zakończonych na <i>-ski</i> – zestawienie	93
Wiek XVI–XVIII. „Lepsze” nazwiska odmiejscowe szlachty na <i>-ski</i> oraz ‘gorsze’ nazwiska odapelatywne mieszczan i chłopów	94
Cechy kultury szlacheckiej (staropolskiej) symbolizowane przez nazwisko na <i>-ski</i>	99
Nazwiska polskie w okresie zaborów (1795–1918) i w II. Rzeczypospolitej (1919–1939) – niektóre aspekty językowo-społeczne	104
Współczesne nazwiska polskie (wybór zagadnień)	108
– Zmiany nazwisk ‘brzydkich’ na ‘ładniejsze’	108
– Nazwiska kobiet zakończone na <i>-owa</i> , <i>-ina</i> (<i>Nowakowa</i> , <i>Puzynina</i>) u progu XXI wieku	111
III. Nazwisko zwyczajowe w świetle prawa zwyczajowego, obyczajów polskich i zapisów źródłowych	119
Cechy nazwiska zwyczajowego a prawo zwyczajowe	119
Dziedziczność nazwisk, obejmowanie rodu (rodziny), generacji oraz żony w najstarszych zapisach źródłowych	122
– Dziedziczenie nazwiska ojca zakończonego na <i>-ski</i>	122
– Obejmowanie wspólnym nazwiskiem rodu, rodziny lub generacji – nazwiska odapelatywne, odimienne, obce i odmiejscowe na <i>-ski</i>	125
– Przechodzenie nazwiska męża na żonę	133
– Odstępstwa od zwyczaju przyjmowania nazwiska męża przez żonę	141

– Używanie przez kobiety dwóch nazwisk. Nazwiska kobiet równe męskim	143
Motywacje obyczajowe i aksjologiczne powstania nazwiska zwyczajowego. Rola genealogii i herbów w tradycji rodzinnej	145
Czas powstania nazwiska zwyczajowego – podsumowanie dyskusji	149

IV. Nazwisko jako wartość kulturowa w Polsce dawnej i dzisiejszej

Problematyka wartości	153
Wartość kulturowa nazwiska jako instytucji prawa	157
Nazwisko jako nośnik wartości moralnych człowieka i jego rodziny	159
Pytanie o nazwisko: Jak <i>godność</i> ? Czy nazwisko jest wartością dla współczesnego Polaka?	165

V. Nazwiska emigrantów polskich i ich dzieci – dziedzictwo etniczne i wartość czy anty-wartość?

Polonia przedwojenna i powojenna. Dylematy przynależności etnicznej i posiadania polskiego nazwiska, asymilacja	168
Stereotyp emigrantów polskich i ich dzieci wyrażony nazwiskiem <i>Kowalski</i> lub zakończeniem <i>Ski</i>	172
Zmiany nazwisk polskich w Ameryce jako odbicie procesów asymilacji. Powroty do polskich nazwisk	174
Dwukierunkowa tożsamość etniczna. Polskie nazwisko symbolem polskiego dziedzictwa etnicznego, czyli systemu narodowych wartości i tradycji	180
Uwagi końcowe	183
Aneks 1 – Przynależność społeczna nosicieli nazwisk odaplatywnych identyfikujących przez bezpośrednią charakterystykę – wiek XIV i XV (z uwzględnieniem geografii)	185

Aneks 2 – Mieszczkańscy i chłopscy nosiciele nazwisk odmiejskowych zakończonych na <i>-ski</i> – wiek XIV i XV (z uwzględnieniem geografii)	203
Wykaz literatury	211
Przypisy	218
Skróty	221

